

DEVELOPING A SYSTEMATIC APPROACH FOR INCLUDING OCCUPATIONAL THERAPY IN INCLUSIVE EDUCATION ⁴

Assoc. Prof. Petya Mincheva, PhD

Department of Public Health
University of Ruse, Bulgaria
Phone: 082 821 993
E-mail: pmincheva@uni-ruse.bg

Assoc. Prof. Liliya Todorova, PhD

Department of Public Health
University of Ruse, Bulgaria
Phone: 082 821 993 E-mail: litod@uni-ruse.bg

Assist. Prof. Margarita Asparuhova-Kandilarova, MSc

Department of Public Health
University of Ruse, Bulgaria
Phone: 082 821 993
E-mail: masparuhova@uni-ruse.bg

Abstract: *The presence of an occupational therapist as part of the team in inclusive education settings is a long-standing practice in a number of European and other countries, but still not fully represented in Bulgaria. Most children with disabilities can be educated in mainstream schools with the necessary additional support and accessible environment. In addition to working directly with children, the occupational therapist can be a full member of the team for assessing the individual educational needs of the child. A systematic approach is needed in order to promote OT's role in school environment and inclusive education. The presented approach will serve as a basis for evidence-based inclusion of occupational therapy specialists in inclusive education.*

Keywords: Occupational Therapy, Inclusive Education, Systematic Approach

JEL Codes: I1, I2

ВЪВЕДЕНИЕ

Ерготерапевтът притежава широкопрофилна подготовка в областта на медицинските и психосоциалните науки, както и набор от знания, умения и нагласи за работа с лица с дейности ограничения, породени от нарушение в телесните структури и функции или социално изключени по културни, етнически и други причини. Освен това той има незаменими функции в сферата на социалното приобщаване и приобщаващото образование, (Тодорова, 2020).

В официалното становище от 2016 г. Световната федерация на ерготерапевтите (WFOT) определя ролята на ерготерапевтите в училищна среда като такава, която е базирана на дейностите и образованието в подкрепа на благосъстоянието на учениците и насърчаване на тяхното участие. Дейностното изпълнение на детето може да бъде нарушено от физическо, развитийно, сетивно, когнитивно или обучително нарушение. Целта на ерготерапията е подобряване на изпълнението на задачите на ученика и дейности, важни за успешното функциониране в училище. Ерготерапевтът е ангажиран с повишаване на разбирането и съответствие между уменията и способностите на ученика и очакванията към него в училищната среда, (WFOT, 2016).

---

⁴ The research paper was presented on October 29, 2021, at the Health Promotion Section of the 2021 Online Scientific Conference co-organized by University of Ruse and Union of Scientists - Ruse. Its title in Bulgarian is: „РАЗРАБОТВАНЕ НА СИСТЕМЕН ПОДХОД ЗА ВКЛЮЧВАНЕ НА ЕРГОТЕРАПИЯТА В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ“.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Предизвикателствата в образованието са свързани с недостиг на специалисти за работа с децата и учениците съобразно различните видове специални образователни потребности, най-вече в отдалечените и в малките населени места, както и осигуряването на своевременна и постоянна квалификация и обучение на педагогическите специалисти за работа с деца и ученици със специални образователни потребности. Част от проблематиката е свързана с липсата на възможности за осигуряване на достъпна архитектурна среда за децата и учениците със специални образователни потребности в детските градини, училищата и обслужващите звена, недостатъчната екипна работа и партньорство с родители и институции за осигуряване на подкрепяща среда в детските градини и училищата. Важно е изграждането на положителна нагласа в процеса на приобщаващото образование на децата и учениците със специални образователни потребности в общообразователна среда и последователен подход за преодоляване на идентифицираните бариери. Физическият достъп до училищата и транспорта и достъпът до технически помощни средства също са проблеми, които се налага да бъдат решени, (Национална стратегия за хората с увреждания 2021 – 2030 г.).

Получаването на образование за децата и учениците със специални образователни потребности е важен фактор за успешното им приобщаване в обществото. Този приоритет е с насоченост към образователната подготовка, която е ключова за деца, ученици със специални образователни потребности и пълнолетни хора с увреждания.

В повечето европейски държави и САЩ ерготерапевтът е член от екипа за подкрепа на деца със специални образователни потребности. Ерготерапията допринася за социално и дейностно включване на децата с увреждания в ежедневието.

Училищните дейности заемат централна роля в живота на децата още от детската градина. Децата с увреждания често изпитват затруднения с тяхното успешно изпълнение. Ерготерапията има за цел да подпомогне децата в дейностите в училище и да им осигури по-добър старт в живота.

Акцентът на ерготерапевтите, практикуващи в училищна среда, е да идентифицират фактори, които влияят на ученето и участието на учениците в контекста на образователни дейности, рутинни действия и среда, (АОТА, 2011).

В Наредбата за приобщаващо образование от 2017 г. ерготерапевтът е споменат като част от екипа за допълнителна подкрепа на децата със специални образователни потребности (СОП). Съгласно този стандарт допълнителна подкрепа се реализира чрез:

- работа с дете и ученик по конкретен случай;
- психосоциална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и при физически увреждания;
- *осигуряване на достъпна архитектурна, обща и специализирана подкрепяща среда, технически средства, специализирано оборудване, дидактически материали, методики и специалисти;*
- предоставяне на обучение по специалните учебни предмети за учениците със сензорни увреждания;
- ресурсно подпомагане, включващо освен *рехабилитационна работа с децата с увреждания и ерготерапия, сензорна интеграция и други образователни ресурси.*

Изследване на деца със СОП

Освен в пряката работа с децата ерготерапевтът може да бъде пълноценен участник в екипа за оценка на индивидуалните образователни потребности на детето. Неговите компетенции включват анализ на дейностите и затрудненията, като се отчита взаимодействието между човека, дейността и условията на средата, поради което те се изследват поотделно и в съвкупност, (Тодорова, 2020). Съществуват и редица инструменти за оценка от ерготерапевт в училищна среда, които биха били полезни в развиването на професията в тази насока, напр. Дейностна самооценка на детето.

Една училищна система може да има визия, стимули, ресурси и план за действие за постигане на желаната промяна към приобщаващо училище, но докато учителите не вярват в

своите умения да отговорят на потребностите на учениците, вероятният резултат ще бъде притеснение поради съмнението, че са добри учители, (Villa, Thousand, 2005).

Основната роля на учителите в приобщаването е неоспорима и те трябва да използват методи за активно учене и позитивно взаимодействие с децата и учениците, да създават и поддържат благоприятна среда за образование чрез максимално използване на силните страни на детето и ресурсите на всички участници и фактори. Отбелязва се обаче и становището, че цялата тежест и отговорност за образованието на различните деца не трябва да бъде поета само от учителя. Една приобщаваща система осигурява подкрепа на учителя и признава, че различните деца имат своите специфични потребности, нуждаят се от достъпна среда, специално оборудване, адаптирана учебна програма, мобилност на деца и педагогически специалисти, (Иванова, 2015).

Участието на ерготерапевт в процеса на приобщаване може да бъде на различни системни нива – микро, мезо и макро. Подпомагането на деца със СОП чрез системен подход позволява да се адресират всички потребности, а не само образователния процес. Колаборацията между всички специалисти и заинтересовани лица е в основата на постигането на качествено приобщаване. Подпомагайки основната роля на учителя, ерготерапевтът съпровожда детето в процеса на включване във всички дейности от ежедневието му. В училищна среда тази помощ основна е фокусирана върху успешното му участие в образователния процес. В други случаи подкрепата може да бъде в домашна среда или общността, които също оказват влияние върху приобщаването. Достъпът до училище, класна стая, закусвалня и др. помещения, както и осигуряване на достъпни учебни материали, са важна част от осигуряване на участието на детето в учебния процес.

Ролята на ерготерапевта в подпомагане на общото развитие на детето е свързана с развитие и трансфер на умения за всички ежедневни дейности. Индивидуалната работа извън клас винаги е от полза, но невинаги е задължително условие за успешно приобщаване. Специфичните знания и умения на ерготерапевтите по отношение на анализа и терапевтичното използване на дейностите могат само да допринесат за включване и успешно справяне на ученика със СОП в учебния процес.

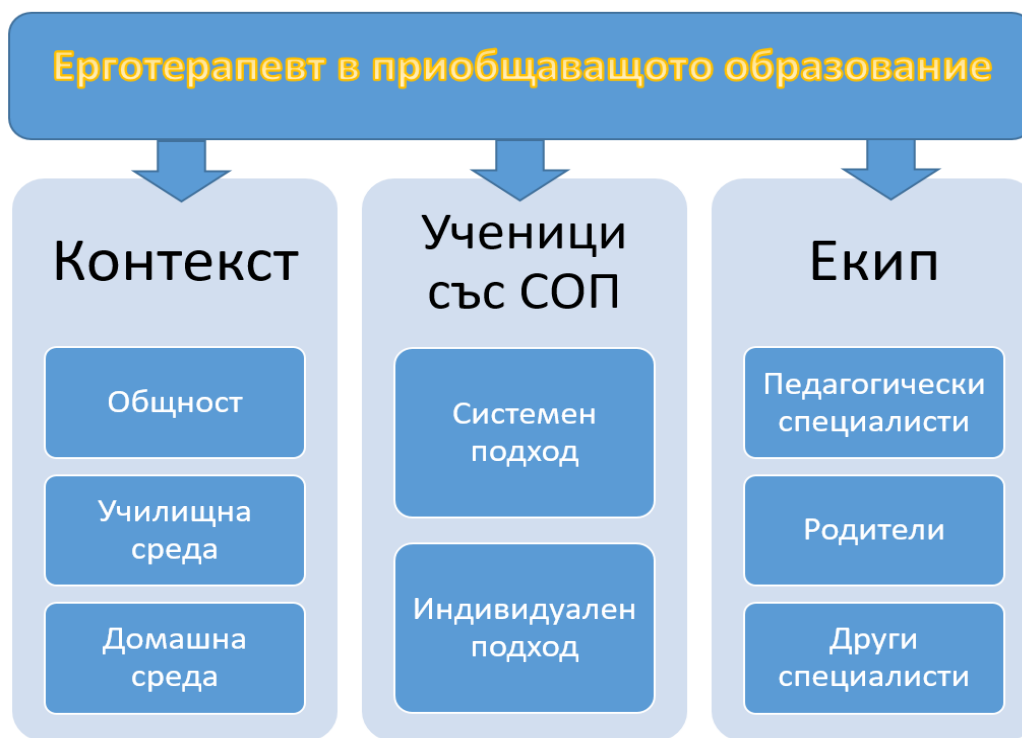
На системно ниво колаборацията ерготерапевт – педагогически персонал, ерготерапевт – родител и ерготерапевт – специалисти е от фундаментално значение за постигане на трайни резултати. Те предоставят услуги на ученици с увреждания в училищата за насърчаване на достъпа до учебната програма и социалното включване в училищната общност.

Следователно в училищната среда ерготерапевтите могат:

- да работят директно с ученика за развиване на нови или да подобрят умения (като писане, самостоятелно обръщане на страница, разбиране на социалните взаимодействия с други ученици);
- да работят с ученика и учителя за промяна или адаптиране на дейностите и училищните задачи, за да може ученикът да участва;
- да консултират и модифицират средата или техниките на обучение, така че да се постигне универсален достъп или специфична помощна технология, включена в учебната програма и средата на класната стая, (Occupational Therapy Australia, 2011).

Приобщаващото образование трябва да се разглежда като система, включваща различни компоненти, които са в постоянно взаимодействие. Ерготерапевтът е част от тази система, (Фиг. 1.).

Специалистите се нуждаят от съвременна методическа и организационна подкрепа в тяхната ежедневна практика в училищата, каквато би дал системният подход.

Фигура 1. Включване на ерготерапевта в приобщаващото образование

Основните характеристики на системния подход за включване на ерготерапевта в процеса на приобщаване на деца със СОП се изразяват в участието им в следните дейности:

- осигуряване на универсален дизайн и подкрепяща среда за всички деца;
- дейностно-фокусирана подкрепа;
- индивидуална програма за подпомагане на училищните дейности, игри и самообслужване според потребностите;
- прилагане на стратегии за справяне с проблемно поведение в училище;
- подпомагане на децата за постигане на трансфер на умения;
- превенция на изоставане в развитието и училищните дейности;
- социално включване и приобщаване;
- осигуряване на колегиална подкрепа и супервизия;
- подпомагане на учителите в постигане на образователните цели;
- подпомагане на родителите със стратегии за работа в домашни условия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Участието на детето в училищни дейности е фундаментално по отношение на формирането му като личност. Децата с увреждания невинаги имат равен с другите деца достъп и участие в училищната общност и дейности. В световен мащаб ерготерапевтите имат доказан принос в процеса на приобщаването им. Положителните промени по отношение на приобщаващо образование у нас биха били допълнени от включването им в екипите за приобщаващо образование. Предоставяне на услуги в естествен контекст, ефективно сътрудничество с училищния персонал и родителите, преминавайки от индивидуално на системно ниво, разработване на стратегии за превенция, и застъпничеството за роля в общообразователно образование са сред важните роли на ерготерапевтите.

REFERENCES

American Occupational Therapy Association, (2011). Occupational therapy services in early childhood and school-based settings. AJOT; 65 (suppl.):246-254

Case-Smith J., O'Brian J., (2010), Occupational Therapy for Children, Sixth Edition, Mosby, Elseiver

European Agency for Special Educational Needs and Inclusive Education, Evidence of the link between inclusive education and social inclusion, Final Synthesis Report 2018 (**Оригинално заглавие:** Европейска агенция за специални образователни потребности и приобщаващо образование, Доказателства за връзката между приобщаващото образование и социалното включване, Заключителен обобщен доклад, 2018)

Ivanova, G., (2015). The Challenge "Inclusive Education", in The Challenges of Inclusive Education Collection of reports of the participants in the project "Inclusive Education", University Publishing House "Paisii Hilendarski" (**Оригинално заглавие:** Иванова Г., 2015, Предизвикателството „приобщаващо образование“, в Предизвикателствата на приобщаващото образование Сборник с доклади на участниците в проекта „Приобщаващо образование“, Университетско издателство „Паусий Хилендарски“)

Ministry of education and science, Law on preschool and school education, (2015) (**Оригинално заглавие:** Министерство на образованието, Закон за предучилищното и училищното образование, 2015, <https://www.mon.bg/bg/57>)

Nenova, S., (2018). Comprehensive quality assurance of the educational service in vocational high schools, autoreferat, Sofia University press (**Оригинално заглавие:** Ненова С., Комплексно осигуряване качеството на образователната услуга в професионалните гимназии, 2018, автореферат, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София)

O'Donoghue C., O'Leary J., & Lynch H., (2021). *Occupational Therapy International*. Occupational Therapy Services in School-Based Practice: A Pediatric Occupational Therapy Perspective from Ireland, Hindawi

Occupational Therapy Australia, Submission, Department of School Education, Early Childhood and Youth, Supporting Children with Special Needs and Disabilities in Schools: The Role of Occupational Therapy, 2011

Todorova, L., (2020). Occupational therapy – professional profile and perspectives, monography, University of Ruse academic press (**Оригинално заглавие:** Тодорова Л. Ерготерапия – професионален профил и перспективи, монография, 2020, Академично издателство „Русенски университет“)

Villa R., Thousand J. (ed.), (2005) Creating inclusive schools, 2nd edition, ASCD, USA

World Federation of Occupational Therapy (2016). WFOT Position Statement: occupational therapy services in school-based practice for children and youth, <https://www.wfot.org/resources/occupational-therapy-services-in-school-basedpractice-for-children-and-youth>.